

EGYENLOSEG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VII., Lövölde-tér 2/a.
Telefonszám: 95—28.

POLITIKAI JELLEGŰ
ZSIDÓ FELEKEZETI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.
Szerkeszti: SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:
Egész évre házhoz küldve 20 K
Fél évre — — — — — 10 „
Negyed évre — — — — — 5 „

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

Budapest ünnepe.

Alkotó városrészeinek négy évtizedes együttműködése határmesgyéjén a főváros ünnepeit. Törvényhatósági bizottságának tagjai összeültek hétfőn délután, hogy visszatekintsenek a múltba, fölelevenítsék emlékeit és összehasonlítsák azt a mai hatalmas Budapesttel, nagy nemzetek világvárosainak méltó versenytársával, államférfiak és lokálpatrioták álmainak megvalósítójával.

Megannyian fölemelő nagy haladást, csodás fejlődést és arányokat konstataáltak. Pestből, Budából és Ó-Budából, az egykori sárfészkekből, aránylag rövid idő alatt, az ország ragyogó szeméfenye, a nemzet kincséinek gyűjteménye lett, melyet Európa nagy városai közt, az egykor tizenhatodik hely helyett a kilencedik illet meg. Népeség dolgában régi német, angol, francia, olasz városokat: Drezdát, Münchent, Lipsét, Liwerpoolt, Glasgovot, Manchestert, Lyont és Marseillet, Nápolyt tulszárnyalta. Nagyot nőttek benne a gazdasági jólét, a kultúra, a művészet, a magyarság, az emberszeretet, a közegészség alkotásai, lakói kényelme és igényei. Mutogatjuk, büszkélkedünk vele. Központjává lett az ország vérkeringésének és bekapcsolódott a világ nagy vérkörébe. Esmék teremnek benne és hódító körutjukra innen indulnak. A külföldnek Budapest: a magyarság. Nemcsak az, amely honpolgárilag tekinthető ennek, hanem az, amely alkot, amely a népek és nemzetek minden versenyében megállja a helyét s amely a világkultúra teremtésében tényező.

Miért lett, miből lett ez a nagy város? Kevés szabadjára eresztett energia mellett, sok elfojtott alkotó erő huzódott meg benne. 1869-ben, az egyesítés előtt 3 esztendővel, csak 270,476 lakosa volt, 1910-ben már 880,371 lakóját irták össze. 1869-ben egy km²-re 1441, 1910-ben 4527 lélek jutott. A zsidóhitűek 1869-ben 44,890 lélekkel (a lakosság 16,6%-ával), 1910-ben pedig 203,687 lélekkel (a lakosság 23,1%-ával) szere-

peltek a lakosság számában. 1869—1910. között a zsidóhitű lakosság 453%-kal gyarapodott, holott az egész lakosság gyarapodása csak 325%. A főváros fejlődésének arányaiból tehát, ha a zsidó és a más hitű lakosság energiáinak különböző értékét nem is állítjuk szembe, a zsidóhitűekre már számarányuk nagyobb mérvű növekvése folytán is több esett az átlagnál.

De a zsidó energiák értékének takargatására sincs semmi okunk. Ellenségeink, habár tulozva, ugysis megmondják, ha ártani akarnak vele, az igazat. Budapest nekik Judapest. Miért? Bizonyára nem azért, mert azt akarják mondani, hogy a magyar főváros sorsának alakulásában, gazdasági, kulturális és világvárosi szerepében a zsidóhitűeknek nem volt, vagy nincs részük; hanem, éppen ellenkezőleg, azért, mert a valóságnál is nagyobb, egyenesen elhatározó jelentőséget tulajdonítanak neki.

Az bizonyos, hogy ez a szerep nem volt kicsiny. Az első közös budapesti törvényhatóságnak még ma is élő tagjai között már ott találjuk Deutsch Sámuel, Stiller Mór rendes és Mezei Mór dr., Adler Zsigmond dr., zalai Fenyvessi Adolf és Weisz Jakab dr. póttagok neveit. Mellőlük döltek ki Horn Ede, aki a fővárosi törvény országgyűlési tárgyalásain, melyeken Wahrmann Mórnak döntő szerepe jutott, a pesti képviselőtestületet képviselte, továbbá Rózsay József dr., Schossberger Henrik és Zsigmond bárók, domonyi Brüll Miksa, Schweiger Márton (az izr. orsz. irodájának későbbi elnöke), Körösi József dr., Reich Ármin, Schweiger Adolf, Tatay Adolf dr. (Szekula Gyula adatai). Ime, tehát már az első budapesti törvényhatósági bizottság meglehetősen módon el volt — zsidósodva.

De nem ezeknek, a közigazgatási teendőben szóhoz jutott zsidóhitű férfiaknak a javára írjuk mi azt a szerepet, ami a zsidóhitűeket székesfővárosunk amerikai arányokat is fölmúlul haladásából és fejlődéséből megilleti, hanem a teremtő, munkás kezek és elmék fölszabadult alkotó képességeinek tudjuk be, amelyek az

emancipáció törvény révén nyert új polgári jogok érvényesítésére törekedtek. Az 1869. évi zsidó polgárosító törvény új foglalkozási ágakat nyitott, új mozgási szabadságokat biztosított, új tehetségeket szabadított föl a zsidóhitű lakosság körében. Az új pályákra, a szabadságok fölhasználására, tehetségeik érvényesítésére a sok munkaalka- lom folytán, amit az egyesült főváros be- rendezkedései teremtettek, nem csak a Budapestet alkotó részeken már megtelepedett zsidóhitűek, hanem, miként más felekezetteliek közül is sokan, a vidék zsidósága is nagy rajokban tódult. 1880-ban már 70,277 (a lakosság 19·7%-a), 1890-ben 102,377 (21%), 1900-ban 166,198 (23·6%), 1906-ban 186,047 (23·5%) és 1910-ben 203,687 (23·1%) zsidó hitű lakosa volt a fővárosnak. A zsidó hitűek szerepének méretei az első 3 évtizedben, a teremtés tulajdonképpeni időszakában tehát egyre növekedtek, de az utolsó évtizedben már vesztek külső arányukból. A katolikusoknak ellenben, ha számszerűleg igen jelentékenyen szaporodtak is (1869-ben 195,624, 1910-ben 526,175 volt az abszolút számuk; növekvési arányuk: 371) az összes lakossághoz való viszonyszámuk állandóan hanyatlott és az 1869. évi 72·3%-ról 1910-ig 59·8%-ra csökkent. Az ev. reformátusok viszonyszáma azonban 4·8%-ról 9·9%-ra emelkedett, míg a negyedik fővallásé: az evangélikusoké stagnációt mutat.

Ezekből a tényekből már most megállapítható, hogy, a lakosság számát tekintve, Budapest fejlődéséből a túlnyomó rész állandóan a katolikus hitűeknek jutott, de míg a katolikusok szerepének arányszáma állandóan hanyatlott, az evangélikusoké meg szinte változatlan volt, addig a reformátusoké mindvégig s a zsidóhitűeké az első három évtizedben folytonosan növekedett. Nem az ellentétek kidomborítása végett állítjuk be e tényeket, hanem csak azért, hogy a valóságot megvilágítsuk.

A főntebb már érintett oknál — az emancipációnál — fogva kétségtelen, hogy a zsidóhitűek a főváros fölvirágoztatásában a számuk szerint reájuk eső arányoknál sokkal nagyobb mértékben részesek. Hogy a vasutak és hajók budapesti áruforgalma az 1874. évi 19 millió métermázsáról 112 millió métermázsára, a levélpostaforgalom az 1880. évi 22 millió darabról 146 millió drbra, a táviratok száma pedig 415,000 drbról 2,700,000 drbra emelkedett: ahhoz a zsidónak vitatott kereskedelem mindenesetre nagyobb mennyiséggel járult, mint amennyi a zsidóhitű lakosságra számarányainál fogva repartírozható volna. A vasuti és hajó-áruforgalomnak majdnem hatszoros emelkedése akkor, amikor a lakos-

kereskedelem nagymértékű térfoglalását jelenti. Az ipar és kereskedelem térfoglalása a közadól alapjait növeli és ennek a tételnek az igazsá- g bizonyára nem kis mértékben vált előidézőjévé annak, hogy amíg Budapest 1874-ben csak 10·5 millió koronát fordíthatott kurrens szükségleteire addig rendes kiadásul 1914-re már 90 millió K-át irányozhatott elő és 24 millió K-át rendkívüli szük- ségletül. Az ipar és kereskedelem a nyersanya- gok és félgyártmányok feldolgozásával és a kész- gyártmányok forgalomba hozásával természetesen új értékeket is termelt és pedig nemcsak a főváros, hanem a központi irányító helyzetné- fogva az egész ország termelői számára. E értékelkedések számokban hamarosan ki sen fejezhető, de jellemzőül talán elég kiemelni annyit, hogy a főváros alkotó részeinek 1874. évi 80 millió K értékű tiszta közvagyonára 1913-ig 288 millióra, negyedfélszeresére, emelkedett.

Az anyagi bázisok eme kiépítése termé- szetesen nem bírható el felekezeti szempontból s azt sem lehet róluk mondani, hogy csak a főváros polgárságának erejéből keletkeztek, mert hiszen az egymást váltogató kormányok és az ország egész népe megtették érdekükben és javukra mindazt, ami tőlük telhetett. Viszont azonban azt sem lehet mondani, hogy iniciatívát és közreműködést a főváros zsidóhitű polgáraitól és gazdasági tényezőitől nem őket egyébként meg nem illető nagy mértékben kaptak volna. Ellen- kezőleg, éppen ez, éppen a számarányukat messze fölülmuló erőforrásoknak a zsidóhitűek részéről történt munkába állítása volt az, ami a főváros és a belőle kisugárzó hatások nagy gazdasági eredményeit létrejönni segítette. Nem csak Buda- pesten, nem csak Magyarországon, de mindenütt így volt ez, ahol a zsidóhitűeket szabadon érvé- nyesülni, hajlamaikat kifejlődni és képességeiket kibontani engedték.

Az anyagi bázis mellett, amit a magya- főváros csodás fejlődéséhez, a több mint 600 millió K befektetést igényelt kulturális, közegész- ségügyi, szociálpolitikai stb. berendezések meg- teremtéséhez Budapest zsidóhitű lakói arány- számukat messze fölülmuló mértékben nyújtottak e nagy városnak magyarrá tételét, a nemzet- kultúra gócpontjává és hordozójaként való kiala- kulását a zsidóhitűek nem csak számarányu- nagy mértékével, hanem ezenfölül munkáju- intenzitásával, a beolvadás mohó vágyával é- természetes kulturérzetükkel még inkább segí- tették létrehozni. E tétel igazolására sem a kezdő- sem a jelenlegi állapotokat feltűntető adatok ne- állanak rendelkezésre; de a közbeesők is elég meg- győzően bizonyítják a helyt álló voltát. 1881-ben a főváros egész lakosságának 55·1%-a volt magya-

nemzetiségü, 1890-ben 67·1 és 1906-ban 85·1. Hogy 1881-ben a zsidóhitűek közt mennyi volt a magyar nemzetiségü, arra nézve nincs adat, de föltehető, hogy az átlagnál több alig volt. 1890-ben már 75%, 1900-ban 86 és 1906-ban 90·3%-a a zsidóhitű lakosságnak magyar nemzetiségü. Tehát 1890-ben 7·9%-kal, 1900-ban 6·4%-kal és 1906-ban 5·2 százalékkal több az átlagnál. Több magyar nemzetséget a rendelkezésre álló adatok szerint mindig csak a reformátusok közt találunk, a római katolikusok, az evangélikusok közt ellenben mindig kevesebbet. A magyarul beszélők arányszáma 1880-ban 70·4%, 1900-ban (ennél későbbi adat nincs) 91·5% volt; de már arról nincs adat, hogy 1880-ban az egyes felekezetek mily arányban szolgáltatták a magyarul beszélőket. Csak az 1900. évre nézve állapítható meg, hogy a zsidóhitűek közt a magyarul beszélők viszonyozáma 94%, tehát már akkor 2·5%-kal több az átlagnál és 4·4%-kal több, mint a katolikusoknál vagy 3·2%-kal több, mint az evangélikusoknál. A csak egy nyelvet beszélők a zsidóhitűek közt a legkisebb arányban (30·9%), a két nyelvet beszélők ellenben a legnagyobb arányban (49·8%) fordulnak elő. Épp így az írni- és olvasnitudó férfiak (84·3%) és nők (81·4%) a zsidóhitűek közt akadtak a legtöbbben, együttvéve 81·4%, míg a római katolikusoknál 75·2, a reformátusoknál 80·8, az evangélikusoknál 81·0 az erészbeli viszonyozám. Ime, tehát magyarság dolgában *a második helyen*, a római katolikusok és evangélikusok előtt, a minimális műveltség szempontjából pedig *az első helyen*, a többi három főfelekezet előtt áll a főváros zsidó lakossága. Már 1900-ban ez volt az állapot. Azóta — hiszen ellenfeleink panaszként is sokszor emlegetik, hogy az iskolákat előzönlük a zsidók — a helyzet a zsidókra nézve bizonyára még jobbra fordult.

Ezek után nem hivalkodásból, de mint pozitív tény, megdönthetlen igazságot állapíthatjuk meg, hogy Budapest kulturérték és magyarság dolgában is több munkát, több eredményt írhat a zsidóhitűek javára, mint amennyi őket számarányuknál fogva megillethetné.

És ez a zsidóság, mely Budapest számára anyagi erőket, kulturértékeket nagyobb mennyiségben produkált, mint amennyi átlagban a lakosság számához viszonyítva tőle elvárható, vagy föltételezhető lett volna, a város és intézményei adminisztratív vezetésében és vallásos jellegű alkotásai támogatásában a megillető helyet vagy mértékét elérni nem tudta. Munkája önzetlenségét ennél jobban semmi sem bizonyíthatja. Ott érvényesült, ahol lehetett, ahol akadálytalanul bonthatta ki képességeit. Így is javára vált Buda-

pestnek, alkotó tényezője lett nagyságának, erőforrása magyarságának és kulturájának. Ennyit az ünnep alkalmából a magunk megnyugtatósára, önértékünk ébrentartására, gazdasági és kulturális misszióink jellemzésére és hazafias érzelmeink bizonyosságául szabad, sőt illő e helyen megállapítanunk.

Komáromi Sándor.